

**АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ**

СТАРОДУБЦЕВА ІРИНА ВІКТОРІВНА

УДК 379.035(477)

**ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ
В УМОВАХ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ЦЕНТРУ**

13.00.07 - теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук



Київ-2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання АПН України.

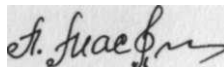
- Науковий керівник -** доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України
БЕХ Іван Дмитрович,
Інститут проблем виховання АПН України, директор.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
СУЩЕНКО Тетяна Іванівна,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), професор кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи;
- кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
ПЕТРОЧКО Жанна Василівна,
Інститут проблем виховання АПН України, докторант.

Захист відбудеться "27" квітня 2010 р. о 15:30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання Академії педагогічних наук України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту проблем виховання Академії педагогічних наук України (04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9).

Автореферат розісланий "25" березня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



Л.М. Масол

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних соціальних умовах потрібна нова людина - активна, здатна творчо мислити, творити, перетворювати не тільки себе, але й суспільство, співпрацювати, самостійно приймати рішення в ситуації вибору. Більшою мірою це стосується молодого покоління, в свідомості та поведінці якого ще не сформувалися та міцно не закріпилися знання, вміння та навички, які зв'язані з суспільними відносинами. Це зумовлює необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу на формування у підростаючого покоління соціального досвіду як важливої умови успішної його самореалізації.

Формування в молоді соціального досвіду є одним з основних виховних завдань, які відображені в Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей і учнівської молоді в Україні, програмі "Основні орієнтири виховання учнів 1-12-х класів загальноосвітніх закладів України", затвердженій Міністерством освіти і науки України.

Сучасні підлітки, як у стихійному, так і педагогічно контрольованому процесі, набувають різноманітного соціального досвіду, що забезпечує розвиток особистості протягом усього життя. Цей досвід дозволяє людині виявитися як справжньому суб'єктові життєдіяльності.

Успішність і результативність процесу формування у підлітків соціального досвіду залежить від багатьох показників: ступеню участі педагогічних працівників у процесі його формування; ступеню засвоєння соціальних знань, умінь, навичок; рівня розвитку самосвідомості; ступеню прояву у підлітка активної позиції стосовно свого найближчого оточення. У цілому результативність процесу формування у підлітків соціального досвіду безпосередньо залежить від осмисленого і цілеспрямованого соціального виховання.

У зв'язку з цим значно зростає значущість діяльності суспільних інститутів, яка спрямована на створення умов щодо формування соціального досвіду дитини. Серед цих інститутів особливе місце належить позашкільним навчальним закладам.

Дитячий оздоровчий центр відповідно до Закону України "Про оздоровлення і відпочинок дітей" від 21 травня 2009 р. № 1401-VI, Типового положення про дитячу установу оздоровлення і відпочинку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2009 р. № 422, є одним із важливих соціальних інститутів, що впливають на формування соціального досвіду підлітків. У нім, на відміну від школи, громадської організації чи клубу, підліток знаходиться цілодобово. Дитячий оздоровчий центр - одна з найперспективніших у виховному аспекті форм організації дитячого дозвілля і оздоровлення не тільки в літній період, але і протягом року.

Саме такі центри є справжньою школою життя для більшості підлітків у віці від 11 до 15 років. Час, проведений у центрі, може істотно вплинути на формування позитивного соціального досвіду підлітків.

Специфічні особливості тимчасового дитячого колективу, такі, як інтенсивність спілкування та насиченість життєдіяльності, сприяють процесу

формування у підлітків навичок культури взаємин, який в колективах іншого типу може розгортатися протягом багатьох років. Про це свідчать результати досліджень О. С.Газмана, В.Д.Іванова, Б.В.Купріянова, В.Ф.Матвєєва, О.И.Тимоніна, К.Н.Травиніна, С.А.Шмакова й інших.

Дослідження соціального досвіду представлено в роботах філософів Ф.Аквінського, Ф.Брентано, М.Елиаде, Г.Леува, Р.Паникара, В.Дильтея, Г.Риккерта, Х.Вольфа, Дж.Милля, І.Гербарта, В.С.Барулина, Н.А.Бердяєва, А. А.Богданова, М.СКагана й ін.

Питанням формування соціального досвіду у дітей і підлітків у своїх наукових працях приділяли особливу увагу психологи І.Д.Бех, О.Б.Весна, Т.В.Табай, педагоги Н.Ф.Голованова, З.Г.Дмитрієва, В.В.Краєвський, О.Е.Куренкова, І.Я.Лернер, І.Г.Осадчий, С.Д.Поляков, Е.В.Попова, Л.Д.Рагозіна, Л.С.Савінова, Ш.Ш.Хайрулін, Г.Ф.Чернишова, Н.Є.Щуркова.

Дослідженню виховних можливостей тимчасових дитячих об'єднань присвячені роботи Л.В.Байбородової, Ю.В.Буракова, А.В.Волохова, А.Г.Цегляра, В.М.Оржеховської, Ж.В.Петрочко, А.Е.Подобина, М.І.Рожкова, Є.П.Рибінського, Н.А.Сидорині, Т.І.Сушенко, О.І.Тимоніна, З.А.Ходоровської, І.І.Фришман та інших авторів.

Однак, зазначимо недостатню теоретичну розробленість проблеми формування соціального досвіду у підлітків в умовах дитячого оздоровчого центру: педагогічні умови формування соціального досвіду, критерії й показники його сформованості. Потребують удосконалення форми й методи, що сприяють формуванню соціального досвіду в підлітків у тимчасовому колективі.

Результати аналізу практики виховної роботи підтверджують, що традиційні підходи до виховання в дитячому оздоровчому центрі не завжди дають позитивний результат у плані формування позитивного соціального досвіду. Одними з основних причин цього є зміни в ціннісних орієнтаціях сучасних підлітків, відносинах з оточуючими.

У ході дослідження нами були виявлені протиріччя: між зростаючими потребами підлітків у сфері соціальних відносин і обмеженими формами та методами виховання, що сприяють формуванню цих відносин; між новою соціальною ситуацією й неадекватними засобами її розв'язання в контексті набуття підлітками соціального досвіду.

Це зумовило вибір проблеми нашого дослідження: визначення педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі.

Актуальність і значущість проблеми формування соціального досвіду підлітків в умовах дитячого оздоровчого центру й недостатня її розробленість обумовили вибір теми дослідження: **"Формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною науково-дослідної теми

лабораторії діяльності позашкільних закладів Інституту проблем виховання АПН України "Науково-методичні основи розвитку творчої особистості учнів у позашкільних навчальних закладах", державний реєстраційний номер 010611000504. Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Інституту проблем виховання АПН України (протокол № 11 від 23.11.2006 р.) і схвалена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 5 від 22.05.2007 р.).

Мета дослідження - виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі буде ефективним при дотриманні наступних педагогічних умов:

- залученні підлітків до спеціально організованої діяльності, спрямованої на набуття соціального досвіду, поряд із забезпеченням вільного вибору різних видів діяльності, кола спілкування й відносин у дитячому оздоровчому центрі;
- реалізації науково доцільної програми діяльності педагогічного колективу з формування у підлітків соціального досвіду;
- здійсненні спеціальної підготовки педагогічних працівників дитячого оздоровчого центру до виховної діяльності, спрямованої на формування у підлітків соціального досвіду.

Відповідно до мети й гіпотези визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан проблеми в педагогічній теорії і практиці.
2. Уточнити сутність поняття "соціальний досвід" та визначити особливості його формування у підлітків в умовах дитячого оздоровчого центру.
3. Визначити критерії й показники сформованості у підлітків соціального досвіду, виявити його рівні.
4. Розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективного формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі.

Об'єкт дослідження - процес формування у підлітків соціального досвіду.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі.

Методи дослідження. Для розв'язання вищезазначених завдань і перевірки гіпотези використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження:

-теоретичні: вивчення й аналіз філософської, психолого-педагогічної науково-методичної літератури з питань виховання підлітків у дитячих оздоровчих установах, формування соціального досвіду у підлітків, що забезпечило розгляд загальних теоретичних питань з проблеми дослідження; вивчення й аналіз педагогічного досвіду, систематизація, моделювання змісту, організаційних форм і методів виховання; узагальнення отриманих результатів дослідження з метою

обґрунтування суті досліджуваного поняття і визначення оптимальних педагогічних умов для формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі;

-емпіричні: діагностичні (анкетування, тестування, бесіда, інтерв'ю, спостереження, заповнення діагностичних таблиць) з метою визначення рівнів сформованості у підлітків соціального досвіду; обсерваційні (педагогічне спостереження, педагогічний експеримент), що дало можливість вивчити стан і динаміку рівнів сформованості соціального досвіду; праксиметричні (аналіз педагогічного досвіду і результатів діяльності), за допомогою яких впорядковані й систематизовані дослідницькі матеріали; прогностичні (метод експертних оцінок, незалежних характеристик, моделювання педагогічних ситуацій), які сприяли вивченню стану проблеми у виховній практиці й активно використовувалися в педагогічному експерименті; статистичні й графічні методи обробки результатів, які дозволили перевірити теоретичні прогнози й підтвердити висунуту гіпотезу дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалось на базі дитячого оздоровчого центру "Ласпі" та дитячих оздоровчих таборів "Алсу" і "Батіліман". У констатувальному експерименті брали участь 670 підлітків 11-15-ти років та 86 педагогів.

Формувальним експериментом було охоплено 485 підлітків, відпочиваючих у цих самих закладах, з яких 256 вихованців увійшли до експериментальної групи, 229 осіб - до контрольної.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру (залучення підлітків до спеціально організованої діяльності, спрямованої на набуття соціального досвіду, поряд із забезпеченням вільного вибору різних видів діяльності, кола спілкування й відносин у дитячому оздоровчому центрі; реалізація науково доцільної програми діяльності педагогічного колективу з формування у підлітків соціального досвіду; здійснення спеціальної підготовки педагогічних працівників дитячого оздоровчого центру до виховної діяльності, спрямованої на формування у підлітків соціального досвіду); *уточнено* сутність поняття "соціальний досвід", визначено його структурні компоненти (пізнавальний, комунікативно-діяльнісний), критерії (набуття знань, заснованих на соціальних поняттях; використання набутих знань і вмій в соціальній практиці) та показники сформованості у підлітків соціального досвіду; виявлено рівні його сформованості (високий, середній та низький); *дістали подальшого розвитку* форми й методи формування соціального досвіду у підлітків в умовах дитячого оздоровчого центру.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці й впровадженні в практику програми діяльності педагогічного колективу дитячого оздоровчого центру щодо формування у підлітків соціального досвіду, методичних рекомендацій для педагогічних працівників дитячих оздоровчих закладів "Формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру".

Матеріали дослідження можуть бути використані в практичній роботі дитячих оздоровчих закладів, у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників дитячих оздоровчих закладів, підготовки студентів педагогічних вузів.

Результати дослідження впроваджені в практику роботи дитячих оздоровчих закладів м. Севастополя, Київської, Херсонської областей: "Ласпі" (довідка № 96 від 10.08.2009 р.), "Алсу" (довідка № 4771 від 10.09.2009 р.), "Батіліман" (довідка № 2206 від 20.10.2009 р.), "Примор'я" (довідка № 43 від 11.09.2009 р.), "Фламінго" (довідка № 189 від 05.09.2009 р.), "Лідер" (довідка № 238 від 18.10.2009 р.); на курсах підвищення кваліфікації керівників і педагогічних працівників дитячих оздоровчих закладів на базі Інституту післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету (довідка № 132 від 14.09.2009 р.).

Особистий внесок дослідника в роботах, виконаних у співавторстві (А.С.Єфимчук, Т.Л.Криволюцька), полягає у визначенні діагностичного інструментарію педагогічного працівника дитячого оздоровчого закладу з виявлення рівнів сформованості соціального досвіду у підлітків, розробці плану роботи дитячого оздоровчого закладу, загону на зміну, сезон, програми діяльності дитячого оздоровчого табору з формування у підлітків соціального досвіду, сюжетно-рольових ігор для підлітків, тренінгів спілкування, форм методичної роботи з педагогічними працівниками дитячого оздоровчого закладу. У посібниках, виконаних в співавторстві (В.М.Ковальов, С.М.Тищенко, Г.Г.Мирошина, Т.Г.Кисельова), дисертантом розроблено тренінги особистісного зростання для підлітків.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження висвітлювалися на Міжнародних науково-практичних конференціях: "Приморське місто: рекреація, здоров'я, інновації" (Севастополь, 2006) та "Науковий пошук у вихованні: парадигми, стратегії, практики" (Севастополь, 2007), на Всеукраїнських конференціях: "Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху" (Боярка Київської області, 2003), "Теоретико-практичні реалії сучасного виховання дітей та учнівський молоді" (Київ, 2005), "Цінності особистості в контексті викликів сучасності" (Київ, 2009); на засіданнях науково-методичної ради Інституту післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету (Севастополь, 2004, 2007), кафедри педагогічної майстерності й практичної психології Севастопольського міського гуманітарного університету (Севастополь, 2008, 2009); на засіданнях лабораторії діяльності позашкільних закладів Інституту проблем виховання АПН України; на семінарах організаторів літнього відпочинку й оздоровлення дітей (Севастополь, 2005-2009).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 9 публікаціях, з яких 4 статті опубліковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 16 додатків та списку використаних джерел (305 найменувань, з них 7 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 254 сторінки. Основний текст викладено на 164 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 6 рисунків (діаграм).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, гіпотезу, методи дослідження, наукову новизну, практичну значущість роботи; наведено дані про апробацію і впровадження результатів дослідження та публікації.

У *першому розділі* - "**Проблема формування у підлітків соціального досвіду в педагогічній теорії та виховній практиці**" - здійснено теоретичний аналіз стану цієї проблеми у педагогічній теорії та виховній практиці; уточнено зміст поняття "соціальний досвід" та визначено особливості формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру; визначено і охарактеризовано критерії, показники та виявлено рівні сформованості у підлітків соціального досвіду.

Аналіз наукової літератури й нормативно-правових документів про освіту та виховання учнівської молоді дає підставу стверджувати, що проблема формування соціального досвіду в підлітків є дуже важливою й складною.

Оволодіння підлітком соціальним досвідом виступає основним змістом процесу його перетворення в дорослу людину, найважливішою умовою успішного особистісного становлення. Потрапляючи в різні життєві ситуації, підліток проявляє вже накопичений рівень соціального досвіду й освоює новий. Цей процес носить циклічний характер і зумовлений індивідуальністю особистості підлітка й рівнем сформованого соціального досвіду.

Історія багатоаспектного осмислення проблеми формування соціального досвіду особистості представлена в працях прогресивних мислителів К.А.Гельвеція, Д.Дідро, Дж.Локка, Ж.-Ж.Руссо та ін.

У соціології соціальний досвід людини співвідноситься з його провідними поведінковими характеристиками (І.С.Кон); у соціальній психології наголошено на перетворювальній значущості системи соціальних відносин особистості (Б.Д.Паригін, В.А.Петровський); у психології соціальний досвід характеризується як детермінанта суб'єкта, від якої залежить його внутрішня позиція (К.А.Абульханова-Славська, А.М.Асмолов, Л.С.Виготський, В.В.Новиков).

Закономірності процесу придбання людиною соціального досвіду досліджувалися Т.В.Габай, А.Я.Філер. Механізм засвоєння підлітком соціального досвіду, його входження в суспільство вивчався психологами Л.С.Виготським, О.Л.Леонтьєвим, С.Л.Рубінштейном, А.Р.Лурією, Н.Ф.Тализіною, Б.М.Ломовим.

Педагогічні засоби формування соціального досвіду дітей вивчали Л.С.Савінова, І.Г.Осадчий. Питанням дослідження соціального досвіду підлітків достатньо уваги приділяли А.В.Мудрик, С.Д.Поляков, Л.Д.Рагозіна, Н.Є.Щуркова. Визначення структури соціального досвіду було предметом досліджень В.В.Красевського, І.Я.Лернера, О.П.Попової, О.Е.Куренкової, Н.Ф.Голованової, К.К.Платонова, В.С.Леднева, Ю.О.Бірюкової, Т.В.Громакової та ін.

На підставі аналізу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних джерел та беручи до уваги той факт, що процес цілеспрямованого впливу на формування особистості передбачає набуття підлітком позитивного соціального

досвіду, ми включили до нашого трактування соціального досвіду такі характеристики позитивності досвіду, як розумна поведінка, доброзичливе, толерантне спілкування й взаємодія, культура взаємин.

Було запропоновано визначення поняття в такому формулюванні: *соціальний досвід* - це сукупність знань, що сприяють розумному поведінню в мікросоціумі, умінь, спрямованих на доброзичливе, толерантне спілкування й взаємодію, навичок культури взаємин.

Дитячий оздоровчий центр є одним із важливих соціальних інститутів, що відіграють значну роль у формуванні соціального досвіду підлітків. Якщо в школі важливі інформаційні відносини (цінність мають знання, ерудиція, точність виконання завдань), то в дитячому оздоровчому центрі на перший план виходить здатність будувати соціальні відносини (комунікабельність, толерантність, практичність, мобільність, самоповага та ін.), позитивний соціальний досвід.

Це зумовлює необхідність кожному педагогічному працівнику дитячого оздоровчого центру добре знати особливості психології підлітків, вміти використовувати ці знання в різних соціальних ситуаціях, щоб сприяти формуванню позитивного соціального досвіду у вихованців; враховувати, що для підлітків високу значимість мають потреби в незалежності (прагнення до автономії, бажання звільнитися від опіки), у досягненні (прагнення до успіху, бажання зробити щось швидко й добре), в аффіліаціях (прагнення до спілкування, до відкритих взаємин з людьми, бажання дружби, любові), у демонстрації (прагнення заявляти про себе), потреба піклуватися (прагнення допомагати, піклуватися про навколишніх).

Аналіз науково-педагогічної літератури про особливості формування в 11-15-літніх дітей соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі дав змогу стверджувати, що дитячий оздоровчий центр є унікальним соціальним інститутом, у якому все (від побуту до спеціальних педагогічних засобів і виховних впливів) може сприяти формуванню соціального досвіду підлітків.

У ході констатувального етапу дослідження нами були вивчені можливості дитячих установ оздоровлення і відпочинку "Ласпі", "Алсу", "Батіліман", що впливають на формування у підлітків соціального досвіду. Вивчення життєдіяльності й атмосфери дитячих оздоровчих закладів відбувалося в єдності педагогічного процесу і науково-дослідної роботи, виходячи з потреб, основних функцій, мети й завдань педагогічних колективів.

Нами використовувалися такі методи науково-педагогічного дослідження, як анкетування, бесіди з підлітками, педагогічними працівниками, спостереження, аналіз документів (статуту, планів, звітів, положень, програм, протоколів планерок, педагогічних рад, щоденників вожатих й ін.), інтерв'ю, аналіз продуктів творчої діяльності підлітків і педагогів (творів, сценаріїв, справ; доповідей і виступів на семінарах, педрадах, конференціях, газет, фоторепортажів, відеофільмів), відвідування й аналіз табірних і загонових заходів, занять гуртків.

В результаті аналізу можливостей дитячих оздоровчих закладів у контексті формування соціального досвіду підлітків зазначено, що дитячі оздоровчі установи

мають певні соціально-виховні можливості, але в них відсутня цілеспрямована, систематична діяльність із формування позитивного соціального досвіду, завдяки якому діти 11-15-ти років зможуть орієнтуватися й пристосовуватися до нових умов життя й конструктивно впливати на них, будуть готові до свідомої соціальної активності, до спілкування, взаємодії, співпраці, самостійного прийняття рішень у ситуації вибору, самоаналізу й самооцінки.

У дослідженні визначено два основні компоненти соціального досвіду, пов'язані з соціальними знаннями, уміннями й навичками: пізнавальний компонент, який містить у собі знання, засвоєні на соціальних поняттях; комунікативно-діяльнісний - уміння й навички взаємодії особистості з людьми, навколишнім світом у різних видах діяльності, засновані на практичній готовності особистості до реалізації знань у соціальній практиці.

Нами були визначені показники, що фіксують наявність або відсутність у підлітків соціального досвіду за певними критеріями:

а) за критерієм набуття знань, заснованих на соціальних поняттях:

- оперування знаннями про культуру взаємин, відповідальність за свої вчинки, прийняття рішень у складних життєвих ситуаціях;

- усвідомлення необхідності використання цих знань у практичній діяльності;

б) за критерієм використання набутих знань і вмінь у соціальній практиці:

- соціальна активність;

- прояв навичок спілкування та взаємодії, самоаналізу й самооцінки, самообслуговування й організації побуту, готовність брати на себе відповідальність.

На підставі показників зазначених критеріїв було виявлено три рівні сформованості у підлітків соціального досвіду - високий, середній і низький.

До групи з високим рівнем сформованості соціального досвіду були віднесені підлітки, які мають необхідні для свого віку знання про те, як взаємодіяти з іншим суб'єктом, про те, що таке спілкування, взаємодія, відповідальність за свої вчинки, як правильно поступати в різних життєвих ситуаціях, приймати рішення. Вони не тільки усвідомлюють необхідність використання цих знань у практичній діяльності, але й активно використовують на практиці отримані знання, уміння. Проявляють активність та ініціативу в підготовці й проведенні всіх заходів. У них добре розвинені навички спілкування: здатність грамотно виражати думки, слухати й чути співрозмовника, вступати в діалог, адекватно виражати свої емоції, коректувати своє поведіння під час спілкування. Вони активно взаємодіють із оточуючими людьми, особливо з ровесниками, є ініціаторами такої взаємодії, здатні приймати думку колективу й іншої людини. Вони постійно проявляють навички самоаналізу й самооцінки, самообслуговування й організації побуту, готовність брати на себе відповідальність і відповідати за свої вчинки.

До групи із середнім рівнем сформованості соціального досвіду були віднесені підлітки, які мають фрагментарні знання, засновані на соціальних поняттях, переконаннях, не повністю усвідомлюють необхідність використання цих знань у практичній діяльності й тому фрагментарно використовують їх на

практиці. Беруть участь у заходах, але в ролі виконавців або пасивних споглядальників. У цих підлітків навички спілкування проявляються слабо: вони не вміють слухати, чути співрозмовника, вступають у розмову неохоче, думки виражають невиразно, воліють відмовчатися; співробітничать із оточуючими людьми, особливо з ровесниками, але тільки за завданням або необхідністю, виконуючи свою частину роботи. Вони взаємодіють із ровесниками, але за вказівкою дорослих, не завжди сприймаючи думки інших, іноді навіть нав'язуючи свої. Навички самоаналізу і самооцінки, самообслуговування й організації побуту, готовність брати на себе відповідальність і відповідати за свої вчинки проявляються спорадично.

До групи з низьким рівнем сформованості соціального досвіду були віднесені підлітки, які не мають достатніх для свого віку знань про спілкування, взаємодію, співробітництво, не розуміють необхідність використання цих знань у практичній діяльності й дуже рідко використовують їх на практиці. Вони не беруть участь у підготовці заходів, на самих заходах присутні як глядачі або взагалі не приходять на них. Навички спілкування у цих підлітків не розвинені: вони не вміють виражати свої думки, їхня мова безграмотна, рідко йдуть на контакт, не вміють залучити й утримувати увагу співрозмовника, не слухають співрозмовника. Вони не вміють співробітничати з іншими, не здатні прийняти думку іншого, ставити інтереси колективу вище особистих. Дуже рідко проявляють навички самоаналізу й самооцінки, самообслуговування й організації побуту, не готові брати на себе відповідальність і відповідати за свої вчинки.

За розробленими нами критеріями й показниками в ході констатувального етапу дослідження було вивчено стан сформованості соціального досвіду у 670 підлітків, що відпочивали в дитячих оздоровчих закладах "Ласпі", "Алсу", "Батіліман".

Було констатовано, що лише 13,6 % підлітків на початок зміни мали високий рівень сформованості соціального досвіду, середній рівень спостерігався у 46,4 % досліджуваних, низький - у 40,0 %. Результати діагностики наприкінці зміни не дуже відрізнялися: високий рівень - 15,5 % (динаміка + 1,9 %) , середній рівень - 47,0 % (динаміка + 0,6 %), низький - 37,5 % (- 2,5 %). Таким чином, підтвердилося наше припущення про перевагу середнього й низького рівнів сформованості в підлітків соціального досвіду як на початку табірної зміни, так і наприкінці.

У *другому розділі* - "**Експериментальна перевірка педагогічних умов формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі**" - розроблено й апробовано модель формування соціального досвіду у підлітків й програма діяльності педагогічного колективу щодо його формування, розкрито методику формування етапу експерименту, виявлено й обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі; експериментально перевірено дієвість визначених педагогічних умов.

З метою підтвердження робочої гіпотези дослідження із травня 2005 року по травень 2006 року нами був проведений формувальний етап експерименту, в якому

взяли участь 485 підлітків 11-15-ти років, що відпочивали у дитячому оздоровчому центрі "Ласпі", дитячому оздоровчому комплексі "Алсу" та дитячому оздоровчому таборі "Батіліман", з яких 256 вихованців увійшли до експериментальної групи, 229 - до контрольної.

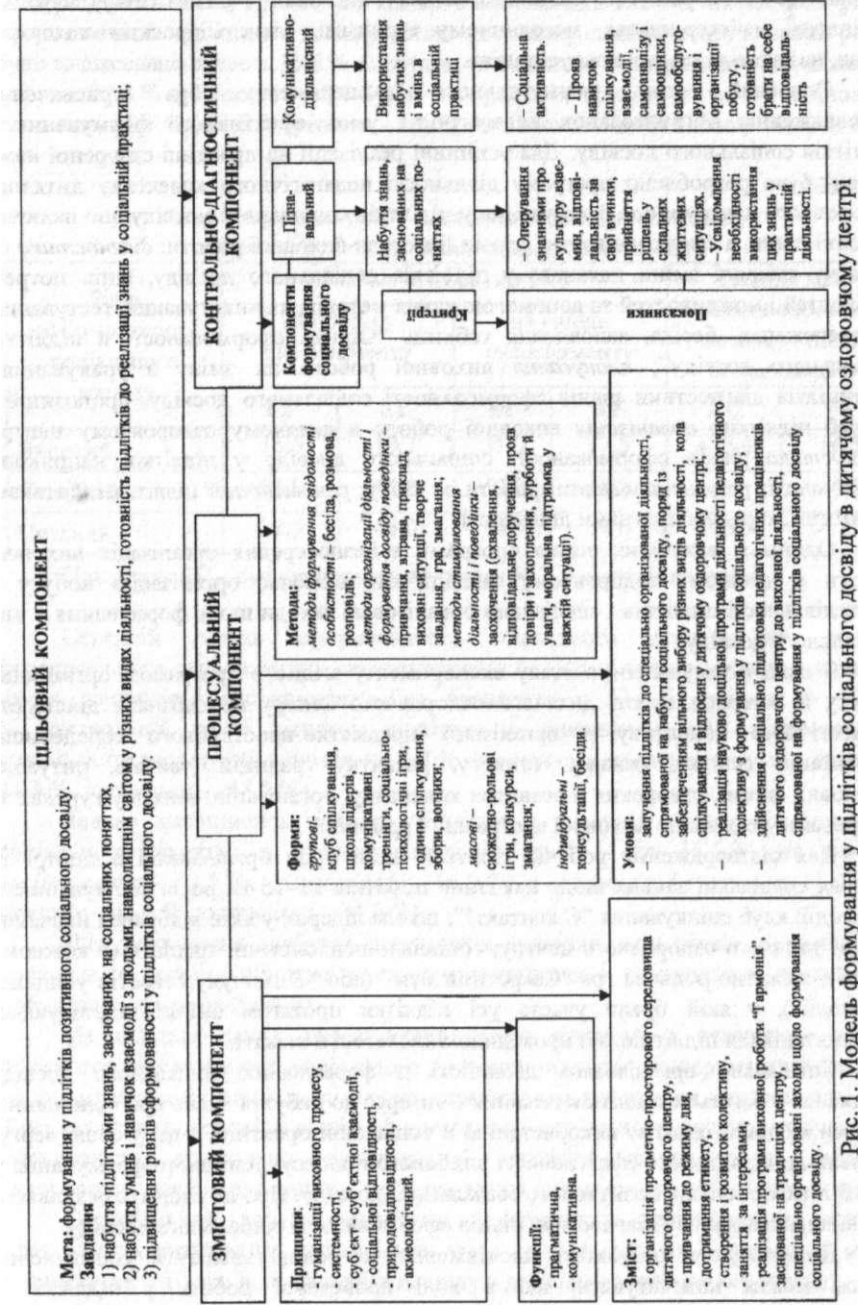
На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, результатів констатувального етапу експерименту нами була розроблена модель формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру, яка представляє взаємозалежний і взаємообумовлений комплекс, що поєднує кілька компонентів: цільовий, змістовий, процесуальний, контрольньо-діагностичний (рис. 1). *Цільовий* компонент моделі включає мету, завдання, передбачуваний результат. *Змістовий* компонент включає принципи, функції, зміст діяльності щодо формування соціального досвіду підлітків і дає настанову на реалізацію наміченої мети. *Процесуальний* компонент моделі визначає вибір форм і методів виховної роботи в дитячому оздоровчому закладі, а також педагогічні умови, при яких формування у підлітків соціального досвіду буде ефективним. *Контрольно-діагностичний* компонент моделі включає критерії й показники сформованості соціального досвіду й дозволяє здійснювати як комплексний, так і поелементний контроль за процесом формування соціального досвіду, що, у свою чергу, дає можливість корекції й упорядкування цього процесу.

Відповідно до гіпотези нашого дослідження досягти ефективності у формуванні позитивного соціального досвіду підлітків у дитячому оздоровчому центрі можливо, якщо забезпечити виконання наступних педагогічних умов: залучення підлітків до спеціально організованої діяльності, спрямованої на набуття соціального досвіду, поряд із забезпеченням вільного вибору різних видів діяльності, кола спілкування й відносин у дитячому оздоровчому центрі; реалізація науково доцільної програми діяльності педагогічного колективу з формування у підлітків соціального досвіду; здійснення спеціальної підготовки педагогічних працівників дитячого оздоровчого центру до виховної діяльності, спрямованої на формування у підлітків соціального досвіду.

На початку формувального етапу педагогічного експерименту на базі Інституту післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету нами був проведений триденний семінар-практикум "Формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого закладу" для учасників експерименту - педагогічних працівників дитячих оздоровчих закладів "Ласпі", "Алсу", "Батіліман". Він включав такі форми роботи, як лекція, круглий стіл, ділова гра, ігровий практикум та ін.

Після закінчення семінару кожний педагог одержав брошуру з методичними рекомендаціями щодо формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому закладі, а також необхідні експериментальні матеріали (бланки анкет, таблиць тощо).

Подальший науково-методичний супровід діяльності педагогічних працівників дитячих оздоровчих установ з формування у підлітків соціального досвіду здійснювався на місцях на діагностичній основі протягом табірних змін за



допомогою обговорення на засіданнях педагогічної ради (1 раз за зміну), нарадах, семінарах, майстер-класах, методичному вернісажі, захисті проектів загонових справ, на індивідуальних консультаціях.

Основний етап формувального експерименту був присвячений впровадженню обґрунтованих педагогічних умов ефективного формування у підлітків соціального досвіду. Для успішної реалізації на практиці створеної нами моделі було розроблено програму діяльності педагогічного колективу дитячого оздоровчого центру щодо формування у підлітків соціального досвіду, що включає основні етапи, а також конкретні форми й методи виховної роботи: *діагностика* на початку табірної зміни наявного у підлітків соціального досвіду, їхніх потреб, здібностей і можливостей за допомогою таких методів, як анкетування, тестування, спостереження, бесіда, заповнення таблиць "Оцінка сформованості в підлітків соціального досвіду"; *планування* виховної роботи на зміну з урахуванням результатів діагностики рівнів сформованості соціального досвіду, пропозицій і потреб підлітків; *організація* виховної роботи в дитячому оздоровчому центрі; *діагностика* рівнів сформованості соціального досвіду у підлітків наприкінці зміни; *аналіз результативності* роботи за зміну; *рекомендації* підліткам, батькам, педагогам, *корекція* програми діяльності.

Одним із важливих етапів програми є безпосередня організація виховної роботи в дитячому оздоровчому закладі, яка включає організацію побуту й життєдіяльності підлітків і спеціально організовані заходи щодо формування у них соціального досвіду.

У ході формувального етапу експерименту згідно з програмою організація побуту й життєдіяльності дитячого оздоровчого центру передбачала діяльність педагогічного колективу з організації предметно-просторового середовища, дотримання денного режиму, етикету, розвитку традицій (звичаїв, ритуалів, ключових справ), створення й розвиток колективу, організацію занять у гуртках за інтересами, реалізацію виховної програми "Гармонія".

Для підтвердження робочої гіпотези нами були організовані в центрі та таборах спеціальні заходи щодо навчання підлітків 11-15-ти років спілкуванню й взаємодії: клуб спілкування "Є контакт!"; школа лідерів, у якій відбулося навчання активу дитячого оздоровчого центру; соціально-психологічні тренінги (в кожному загоні); сюжетно-рольова гра "Секретний бум" (або "У пошуку секретів успішної взаємодії"), у якій брали участь усі підлітки протягом зміни; індивідуальні консультації для підлітків, які проводили вихователі й вожаті.

Спеціально організована діяльність з формування соціального досвіду викликала у багатьох підлітків бажання й інтерес до набуття знань про відносини з іншими людьми, їхньому використанню в соціальній практиці, а це, у свою чергу, привело до підвищення ефективності виховного процесу, успішного формування у 11-15-літніх підлітків позитивного соціального досвіду. Про це свідчать результати порівняльного аналізу діагностики рівнів сформованості соціального досвіду.

Підсумовуючи результати дослідження, на основі аналізу й узагальнення даних, можна констатувати, що в ході проведеної роботи у підлітків з

експериментальних груп дитячих оздоровчих закладів значно підвищився рівень сформованості соціального досвіду. Якщо на початку експерименту високий рівень було зафіксовано лише в 15,6 % підлітків, то на кінець експерименту цей показник зріс до 31,0 % (різниця - 15,4 %), у контрольних групах ці частки відповідно становили 10,7 % і 17,5 % (різниця - 6,8 %), що наочно відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Рівні сформованості у підлітків соціального досвіду
на початку і після закінчення експерименту**

Рівні сформованості соціального досвіду	Кількість підлітків (%)				Різниця між показниками на початку і після експерименту	
	на початку експерименту		на кінець експерименту			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	15,6	10,7	31,0	17,5	+15,4	+6,8
Середній	51,9	44,3	53,0	48,5	+1,1	+4,2
Низький	32,5	45,0	16,0	34,0	-16,5	-11,0

Примітки: ЕГ - експериментальна група; КГ - контрольна група.

Середній рівень сформованості соціального досвіду на початку формувального експерименту спостерігався у 51,9 % підлітків експериментальної групи, наприкінці експерименту був виявлений у 53,0 % (різниця + 1,1 %). У контрольній групі відсоток підлітків із середнім рівнем сформованості соціального досвіду збільшився на 4,2 % (на початку експерименту він становив 44,3 %, наприкінці - 48,5 %).

Значно зменшилась кількість підлітків з низьким рівнем сформованості соціального досвіду: в експериментальній групі - на 16,5 % (на початку експерименту - 32,5 %, по закінченні - 16,0 %), у контрольній групі - на 11,0 % (на початку - 45,0 %, наприкінці - 34,0 %).

Для унаочнення здобутих результатів динаміки змін рівнів сформованості соціального досвіду підлітків у експериментальних і контрольних групах була побудована діаграма (рис. 2).

На підставі даних представленої вище діаграми є очевидним те, що показники сформованості соціального досвіду у підлітків експериментальних груп на формувальному етапі дослідження перевищують показники контрольних груп. Така позитивна динаміка рівнів сформованості соціального досвіду свідчить про ефективність спеціально організованої виховної діяльності в дитячому оздоровчому центрі, яка впливає на формування позитивного соціального досвіду.

Порівняльний аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив ефективність визначених педагогічних умов та застосування розробленої моделі формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому закладі.

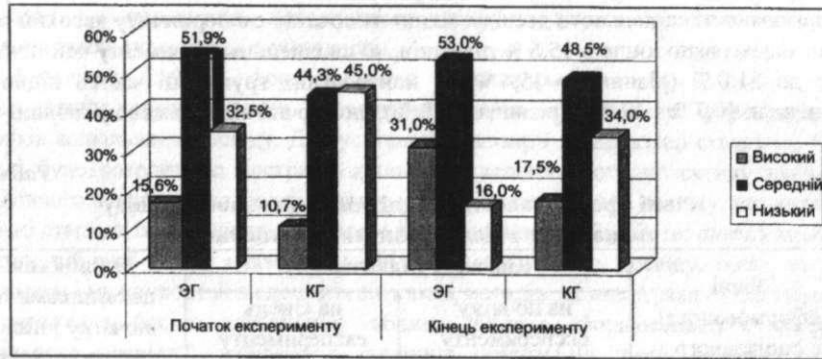


Рис. 2. Динаміка зміни рівнів сформованості у підлітків соціального досвіду: ЕГ - експериментальна група; КГ - контрольна група

Проведене дослідження і здобуті результати підтвердили достовірність основних положень запропонованої гіпотези, дали змогу зробити висновки і визначити перспективи подальшої розробки проблеми.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив, що проблемі формування у підлітків соціального досвіду приділено достатньо уваги в психолого-педагогічних дослідженнях, однак ще недостатньо розроблені питання формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячих оздоровчих центрів, педагогічних умов, що сприяють ефективності цього процесу, визначення критеріїв і показників рівнів сформованості у підлітків соціального досвіду.

2. Уточнено сутність поняття "соціальний досвід" як сукупності знань, що сприяють доцільному поведінню в мікросоціумі, умінь, спрямованих на доброзичливе, толерантне спілкування й взаємодію, навичок культури взаємин. Структура соціального досвіду включає пізнавальний та комунікативно-діяльнісний компоненти.

Визначено особливості формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру: з одного боку, підлітки засвоюють соціальний досвід, входячи в соціокультурне середовище через традиції, звичаї, ритуали, ключові справи, з іншого, - вони самі відтворюють систему соціальних зв'язків шляхом активного входження в середовище, реалізуючі себе як особистість, впливаючи на життєві обставини, на оточуючих людей.

Формуванню у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі сприяють: відносна просторова автономність існування; збірність складу тимчасового колективу; відсутність передісторії й можливість зміни позицій і соціальних ролей; домінування колективного характеру життєдіяльності, розмаїтість форм, видів, способів здійснення діяльності, що створює можливості

для різнобічного прояву властивостей і якостей особистості, її самореалізації й самоствердження; насиченість життєдіяльності; інтенсивність спілкування; сприятливі можливості щодо розвитку ініціативи та самодіяльності підлітка, включаючи участь у керуванні співтовариством.

Встановлено, що дитячі оздоровчі заклади мають певні виховні можливості в плані соціального розвитку підлітків, але, разом з тим, в них відсутня цілеспрямована, систематична діяльність з формування соціального досвіду, завдяки якому діти 11-15-ти років зможуть орієнтуватися, пристосовуватися до нових умов життя й конструктивно впливати на них, будуть готові до свідомої активності й самостійної творчої діяльності, до співробітництва, самостійного прийняття рішень у ситуації вибору.

3. Визначено, що основними критеріями сформованості у підлітків соціального досвіду є: набуття знань, заснованих на соціальних поняттях; використання набутих знань і вмінь в соціальній практиці. Критерії характеризувались певними показниками: оперування підлітками знаннями про культуру взаємин, відповідальність за свої вчинки, прийняття рішень у складних життєвих ситуаціях; усвідомлення необхідності використання цих знань у практичній діяльності; соціальна активність; прояв навичок спілкування та взаємодії, самоаналізу й самооцінки, самообслуговування й організації побуту, готовність брати на себе відповідальність.

За допомогою цих критеріїв та показників виявлено та охарактеризовано рівні сформованості у підлітків соціального досвіду: високий, середній та низький.

4. У процесі формувального етапу експерименту встановлено, що для забезпечення ефективного формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі необхідно дотримуватися наступних педагогічних умов:

- залучення підлітків до спеціально організованої діяльності, спрямованої на набуття соціального досвіду, поряд із забезпеченням вільного вибору різних видів діяльності, кола спілкування й відносин у дитячому оздоровчому центрі;
- реалізації науково доцільної програми діяльності педагогічного колективу з формування у підлітків соціального досвіду;
- здійснення спеціальної підготовки педагогічних працівників дитячого оздоровчого центру до виховної діяльності, спрямованої на формування у підлітків соціального досвіду.

Спеціально організована діяльність із формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі, яка здійснювалась відповідно до розробленої нами програми і включала такі форми виховної роботи, як клуб спілкування "Є контакт!", школа лідерів, соціально-психологічні тренінги, сюжетно-рольова гра "Секретний бум" (або "У пошуку секретів успішної взаємодії"), індивідуальні консультації тощо, викликала у багатьох підлітків бажання й інтерес до набуття знань про відносини з іншими людьми в суспільстві, їхньому використанню в соціальній практиці, а це, у свою чергу, привело до підвищення ефективності виховного процесу, успішному формуванню в 11-15-літніх підлітків позитивного соціального досвіду.

5. Впровадження запропонованих педагогічних умов і реалізація моделі формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі сприяли якісним і кількісним змінам щодо сформованості соціального досвіду підлітків експериментальної групи. Так, порівняно з початком формування експерименту, значно підвищився відсоток підлітків, які виявили високий рівень сформованості соціального досвіду (з 15,6 % на початку проведення експерименту до 31,0 % після його завершення); значно зменшилась кількість підлітків з низьким рівнем сформованості соціального досвіду (з 32,5 % на початку проведення експерименту до 16,0 % після його завершення).

Співвідношення результатів, отриманих до й після проведеного дослідження, дало підстави для висновку про позитивний вплив розробленої нами моделі на формування у підлітків соціального досвіду, підтвердити вірогідність основних положень наукової гіпотези дослідження, ефективність педагогічних умов формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Подальшого вивчення й розвитку потребують такі питання, як: формування у підлітків соціального досвіду в умовах загальноосвітнього закладу, формування соціального досвіду дітей різних вікових груп, підготовка педагогічних працівників до здійснення діяльності з формування в підлітків соціального досвіду в умовах педагогічної освіти, особливості формування соціального досвіду у дітей-лідерів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Стародубцева І. В. Соціальний досвід як продукт соціалізації особистості / І. В. Стародубцева // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць. - К. : Ін-т проблем виховання АПН України, 2006. - Вип. 9, кн. 1. - С. 30-39.

2. Стародубцева І. В. Особливості соціального досвіду підлітків / І. В. Стародубцева // Педагогічна освіта : теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук, праць / редкол. : І. Д. Бех, З. Ф. Сіверс, Е. В. Белкіна [та ін.]. - К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2006. - Вип. 5. - С. 48-54.

3. Стародубцева І. В. Особливості формування соціального досвіду в підлітків в умовах дитячого оздоровчого центру / І. В. Стародубцева // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць. - К. : Ін-т проблем виховання АПН України, 2009. - Вип. 13 - С. 425-432.

4. Стародубцева І. В. Организация работы в летнем оздоровительном комплексе "Алсу" / И. В. Стародубцева, А. С. Ефимчук, Т. И. Криволицкая // Практическая психология и социальная работа. - 2005. - № 6. - С. 20-36 ; № 7. - С. 34^14.

Методичні посібники та рекомендації:

5. Стародубцева І. В. Организация работы в летнем детском оздоровительном комплексе "Алсу" / И. В. Стародубцева, А. С. Ефимчук, Т. И. Криволицкая. - Севастополь : Мир УФМ, 2004. - 422 с.

6. Тренинги для старшекласників, педагогов и родителей : метод, пособие / [Ковалев В. Н., Тищенко С. М., Мирошина Г. Г., Стародубцева И. В.]. - Севастополь: Мир УФМ, 2004. - 198 с.

7. Развивающие и коррекционные тренинги / [Ковалев В. Н., Тищенко С. М., Стародубцева И. В., Киселева Т. Г.]. - Севастополь : ИПО СГГУ, 2006. - 300 с.

8. Современные формы воспитания школьников / сост. И. В. Стародубцева. - Севастополь : ИПО СГГУ, 2007. - 67 с.

9. Стародубцева И. В. Формирование у подростков социального опыта в условиях детского оздоровительного центра : метод, рек. / И. В. Стародубцева. - [2-е изд.]. - Севастополь : ИПО СГГУ, 2009. - 64 с.

АНОТАЦІЯ

Стародубцева І. В. Формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2010.

Дисертацію присвячено актуальній педагогічній проблемі - формуванню у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру. У роботі представлено теоретичний аналіз стану цієї проблеми у педагогічній теорії та виховній практиці, розкрито сутність, структуру й зміст поняття "соціальний досвід"; визначено особливості формування у підлітків соціального досвіду в умовах дитячого оздоровчого центру, критерії, показники та рівні його сформованості.

Теоретично обґрунтовано та експериментально доведено, що ефективності процесу формування у підлітків соціального досвіду в дитячому оздоровчому центрі сприяє створення та дотримання наступних педагогічних умов: залучення підлітків до спеціально організованої діяльності, спрямованої на набуття соціального досвіду, поряд із забезпеченням вільного вибору різних видів діяльності, кола спілкування й відносин у дитячому оздоровчому центрі; реалізації науково доцільної програми діяльності педагогічного колективу з формування у підлітків соціального досвіду; здійснення спеціальної підготовки педагогічних працівників дитячого оздоровчого центру до виховної діяльності, спрямованої на формування у підлітків соціального досвіду.

Основні результати дослідження впроваджено в практику роботи дитячих оздоровчих закладів та у систему післядипломної освіти педагогічних працівників.

Ключові слова: соціальний досвід, дитячий оздоровчий центр, підлітки, формування соціального досвіду, педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Стародубцева И. В. Формирование у подростков социального опыта в условиях детского оздоровительного центра. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Институт проблем воспитания АПН Украины, Киев, 2010.

В работе изучены теоретические основы и практическое состояние проблемы формирования у подростков социального опыта в условиях детского оздоровительного центра.

Социальный опыт - это совокупность знаний, способствующих разумному поведению подростка в микросоциуме, умений, направленных на доброжелательное, толерантное общение и взаимодействие, навыков культуры взаимоотношений.

Структура социального опыта личности включает два основных компонента, связанных с социальными знаниями, умениями и навыками: познавательный и коммуникативно-деятельностный.

Познавательный компонент включает в себе знания, основанные на социальных понятиях.

Коммуникативно-деятельностный компонент включает умения и навыки взаимодействия личности с людьми, окружающим миром в различных видах деятельности, основанные на практической готовности личности к реализации знаний в социальной практике.

Одним из важных социальных институтов, влияющих на формирование у подростков социального опыта, является детский оздоровительный центр.

Специфические особенности временного детского коллектива, такие как кратковременность существования, общность, автономность от влияния прежнего окружения, интенсивность общения и деятельности, насыщенность жизнедеятельности, общность, благоприятные возможности для развития инициативы и самостоятельности подростка, включая участие в управлении сообществом, способствуют интенсификации процесса формирования социального опыта.

На основе анализа результатов констатирующего эксперимента выявлено, что у подростков преобладают средний и низкий уровни сформированности социального опыта, как в начале лагерной смены, так и в конце; динамика изменений уровней сформированности социального опыта за лагерную смену незначительна.

На основе теоретического анализа и результатов констатирующего этапа эксперимента разработана модель формирования социального опыта у подростков в условиях детского оздоровительного центра.

В процессе экспериментальной работы выявлены и апробированы педагогические условия, обеспечивающие эффективность формирования у подростков социального опыта в условиях детского оздоровительного центра: вовлечение подростков в специально организованную деятельность, направленную на приобретение социального опыта, наряду с обеспечением свободного выбора различных видов деятельности, круга общения и отношений в детском оздоровительном центре; реализация научно обоснованной программы деятельности педагогического коллектива по формированию у подростков социального опыта; осуществление специальной подготовки педагогических работников детского оздоровительного центра к воспитательной деятельности, направленной на формирование у подростков социального опыта.

Специально организованная деятельность по формированию у подростков социального опыта, которая осуществлялась в соответствии с разработанной моделью и программой деятельности педагогического коллектива и включала такие формы воспитательной работы, как клуб общения "Есть контакт!", школа лидеров, социально-психологические тренинги, сюжетно-ролевая игра "Секретный бум" (или "В поиске секретов успешного взаимодействия"), индивидуальные консультации, вызвала у многих подростков желание и интерес к приобретению знаний об отношениях с другими людьми в обществе, их использованию в социальной практике, а это, в свою очередь, привело к повышению эффективности воспитательного процесса, успешному формированию у 11-15-летних подростков позитивного социального опыта.

Разработанные критерии и показатели позволили определить уровни сформированности у подростков социального опыта.

Проведенное исследование позволило сделать вывод о том, что теоретически обоснованные и экспериментально проверенные педагогические условия способствовали эффективности формирования у подростков социального опыта в условиях детского оздоровительного центра. Исследование подтвердило эффективность применения разработанной модели формирования у подростков социального опыта в условиях детского оздоровительного центра.

Ключевые слова: социальный опыт, детский оздоровительный центр, подростки, формирование социального опыта, педагогические условия.

SUMMARY

Starodubtseva I. V. Formation of adolescents' social experience in conditions of children's health-improving centres. - Manuscript.

Dissertation for the academic degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.07 - Theory and Methods of Upbringing. - The Institute of the Upbringing Problems of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2010.

Dissertation is devoted to the problem of formation of adolescents' social experience in conditions of children's health-improving centres. The theoretical analysis of the problem in pedagogical theory and upbringing practice is presented.

It is theoretically grounded and experimentally proved that the effectiveness of the process of formation of adolescents' social experience in conditions of children's health-improving centres is favoured by the creating and following of special pedagogical conditions: realization of the program of pedagogical staff activity in health-improving centres to form adolescents' social experience (based on the usage of scientifically grounded methodological recommendations), implication of the adolescents into specially organized socially-oriented activities (offered free choice of different kinds of activities and communication circles), special preparation of pedagogical staff in health-improving centres for upbringing process directed to the forming of adolescents' social experience.

Key words: social experience, health-improving centre, adolescents, formation of social experience, pedagogical conditions.

Підписано до друку 16.03.2010 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 19.

«Видавництво "Науковий світ"»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 8-050-525-88-77